

ГЭМТ ХЭРЭГ, ЗӨРЧЛӨӨС УРЬДЧИЛАН СЭРГИЙЛЭХ НӨЛӨӨЛЛИЙН АЖИЛ, ТҮҮНИЙ МӨН ЧАНАР

Э.Батболд.
*ДХИС-ийн Магистрант,
цагдаагийн хошууч*

Товчлол. Гэмт хэрэг, зөрчлийг багасахад нөлөөллийн аргууд чухал ач холбогдолтой. Өөрөөр хэлбэл, нөлөөллийн ажлаар дамжуулж иргэдийн сэтгэл зүйд хүрснээр урьдчилан сэргийлэх ажил маань үр дүнд хүрдэг. Энэхүү өгүүлэлд гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх ажлын нөлөөллийн арга хэмжээний тухай ойлголт, гэмт хэрэг, зөрчлийн гаралтад хэрхэн нөлөөлж байгаа талаар товч авч үзсэн болно.

Түлхүүр үг. Урьдчилан сэргийлэх ажил, нөлөөлөл, нөлөөллийн үйл ажиллагаа, нөлөөллийн арга хэмжээ

Үндсэн хэсэг. Төрийн үндсэн чиг үүргийн нэг нь иргэдийнхээ эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг аливаа гэмт хэрэг зөрчлөөс урьдчилан сэргийлж хамгаалах „хууль зөрчигчдөд хариуцлага тооцох, хэрэг маргааныг таслан шүүх замаар нийгэмд шударга ёс, дэг журмыг тогтооход оршдог. Тиймээс зөвхөн хууль, шүүх эрх мэдлийн байгууллагууд төдийгүй төрийн институтын ямар ч байгууллагын үйл ажиллагааны багагүй хэсгийг гэмт хэрэг, эрх зүйн зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагаа эзэлдэг.

Нийгэм, эдийн засгийн хурдацтай өөрчлөлт, шинэчлэлтийн энэ цаг үед гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх ажлын бодлого, чиглэл тодорхой хэмжээгээр өөрчлөгдөж, иргэд, олон нийтийн сэтгэл зүйд хүрч ажиллах боломж нөхцөлийг тодорхойлох, гадаад улс орнуудын туршлагыг нэвтрүүлэх, түүнтэй холбоотой судалгааны ажлыг хөгжүүлэх хэрэгцээ шаардлага өнөөдрийг хүртэл байсаар байна.

Монгол Улсын Гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх тухай хууль 1997 онд анх батлагдсанаас хойш 22 жилийн дараа “Гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх тухай хууль”¹ 8 бүлэг, 48 зүйлтэй батлагдсан бөгөөд гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх арга зам, бодлогын нэгдмэл байдлыг тодорхойлж, үр нөлөөг дээшлүүлэхэд чиглэсэн.

Гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх тухай хуулийн 10 дугаар зүйлийн 10.1-т “Хүн, хуулийн этгээдийг гэмт халдлагаас хамгаалах, түүний улмаас эрх, хууль ёсны ашиг сонирхол нь зөрчигдөхөөс урьдчилан сэргийлэх зорилго бүхий гэмт хэрэг, зөрчилд өртөх, хохирох эрсдэлийг бууруулахад чиглэсэн нөлөөллийн цогц арга хэмжээг соён гэгээрүүлэх чиглэл гэнэ.”² гэж тусгасан. Энэ заалтаас харахад гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх ажлыг нөлөөллийн үйл ажиллагаатай уялдуулж, иргэд, олон нийтийг нөлөөллийн арга хэмжээгээр дамжуулж сэтгэл зүйн соён гэгээрүүлэх ажлыг зохион байгуулахад чиглэсэн байна. Тиймээс нөлөөллийн арга хэмжээгээр гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх талаар онолын судалгааг хөгжүүлэх, практикт хэрэгжүүлэх хэрэгцээ шаардлага байна.

Энэхүү өгүүллийн агуулгад:

1. Нөлөөллийн үйл ажиллагааны тухай ойлголт

¹ Төрийн мэдээлэл. 2019. №42. Гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх тухай хууль

² Төрийн мэдээлэл. 2019. №42. Гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх тухай хууль

2. Гэмт хэргийн гаралт, түүнд хийсэн дүн шинжилгээ
3. Монгол орны хэмжээнд зохион байгуулсан нөлөөллийн арга хэмжээ, түүний үр дүнгийн талаар товч бичлээ.

Америкийн Нэгдсэн Улсаас Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагад суух Элчин сайд асан Саманта Повер "All advocacy is, at its core, an exercise of empathy" буюу "Нөлөөллийн ажил гэдэг нь угтаа бусдын оронд өөрийгөө тавьж ойлгох чадвар юм."³ хэмээн хэлсэн байна.

Нөлөөлөл гэдэг нь төсөл, хөтөлбөрт суурилан хүний эрхийг зөрчсөн, тэгш бус байдлыг бий болгосон бодлого, систем, хандлагыг өөрчлөх замаар ядуурлыг бий болгож байгаа бүтцийн болон системт шалтгааныг арилгахад чиглэсэн арга зам юм.

Иргэнийхээ үүрэг, эрхийг нь ухамсарлуулах, өөрийгөө өмгөөлөх чадамжтай болоход нь туслах, дэмжих, мэдлэг мэдээллээр хангах, идэвхжүүлэх, чадваржуулах, хэрэгцээ шаардлагыг нь дэмжих замаар иргэний нийгмийн гүйцэтгэх үүрэг ролийг дээшлүүлж бодлогын өөрчлөлт хийхийг нөлөөлөл гэдэг байна.

Нөлөөллийн үйл ажиллагаа. Нөлөөллийн үйл ажиллагааны талаар *судалгаа хийх, төлөвлөх, үйл ажиллагаа явуулах, хянах, үнэлгээ өгөх* зэргийг багтаасан урт хугацааны үйл ажиллагаа юм. Гэмт хэрэг, зөрчлийг бууруулах, дарамттай тэмцэх, шударга бус байдлыг арилгах, иргэдийн сэтгэл зүйг соён гэгээрүүлэхэд чиглэсэн арга хэмжээг дэмжих зэрэг нь гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх нөлөөллийн үйл ажиллагаа юм.

Нөлөөллийн үйл ажиллагааг дараах аргачлалаар зохион байгуулдаг байна. Үүнд:

1. Иргэд олон нийтэд хууль эрх зүйн орчинд тэдний эрх үүргийг хэрхэн томъёолсон байдаг, эрхээ хэрхэн бүрэн эдлэх боломжтойг таниулах, мэдээлэх;
2. Иргэд олон нийтийг өөрсдийн сайн сайхны төлөө нөлөөллийн үйл ажиллагаа явуулах хүсэл эрмэлзэлтэй болгох, санаачилсан үйл ажиллагааг дэмжиж идэвхжүүлэх;
3. Гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх чиглэлээр санаачилсан нөлөөллийн үйл ажиллагаанд шийдвэрлэх эрх мэдэлтэнүүдтэй хамтран ажиллахыг, тодорхойлсон асуудал нь нөлөөллийн үйл ажиллагааны үр дүнд хуулийн хэрэгжихгүй орон зайд нөлөөлөхүйц асуудал байхыг зөвлөх;
4. Иргэд олон нийтэд хууль, бодлого, журам үнэн зөв хэрэгжиж байгааг хянах, үнэн бодит хэрэгжихгүй байгаа тохиолдолд шаардлага тавин эрхээ хамгаалахад нь туслах дэмжих.

Нөлөөллийн ажлыг дараах 5 үе шатанд хуваан авч үздэг. Тухайлбал:

Бүдүүвч №1

³ <https://thepsychologist.bps.org.uk/volume-32/may-2019/how-can-we-embed-psychology-public-policy> - нийтлэл, Kathryn Scott, 2019 он

АСУУДЛЫГ ТОДОРХОЙЛОХ: Гэмт хэрэг, зөрчлийн гаралтад дүн шинжилгээ хийж, тулгамдсан асуудлыг тодорхойлох

СУДЛАХ: Гэмт хэрэг, зөрчлийн талаар шаадлагатай мэээллийг цуглуулж асуудал, бэрхшээлийн шалтгаан, нөлөөллийг мэдэх

ТӨЛӨВЛӨХ: Гэмт хэрэг, зөрчийн талаар дэвшүүлэн тавихад нөлөөлөл оновчтой болох нь тогтоогдсон бол стратегиа боловсруулах шаардлагатай. Нөлөөллийн ажлын төлөвлөгөө нь зорилго, үзүүлэлт, арга зам, үйл арга хэмжээ, хэрэгжүүлэх цаг хугацаа зэргээс бүрдэнэ.

ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ: Нөлөөллийн үйл жиллагаанд аль өолох олон хүмүүсийг оролцуулан тэднийг харилцан зохицуулах, төлөвлөгөөт арга хэмжээг хэрэгжүүлэх

ҮНЭЛЭХ: Ажлын циклийн дагуу үр дүнг үнэлж хянах. Дараагийн цатанд авах зохимжтой арга хэмжээг тогтоох, илүү үр дүнтэй байхын тулд нөлөөллийн ажлыг хэрхэн хийхийг тогтоох

Нөлөөллийн загвар үйл ажиллагаа:

Хүснэгт №1

Хэлэлцүүлэг	Өргөдөл бичих	Хэвлэлээр тараах
Бодлого судлах	Тохиролцох	Ярианы шоу
Лоббидох	Захиа бичих	Дугуй ширээний яриа
Цуглаан хийх	Хэвлэлийн бага хурал хийх	Семинар
Хяналт тавих	Цохилт өгөх	Сургалт
Плакат хийх	Яруу найргийн тэмцээн хийх	ТВ болон радио жүжиг
Вэб сайт ажиллуулах	Марш зохион байгуулах	Айлаас айлд
Сүлжээ зохион байгуулах	Танилцуулга хэвлэх	Бүх нийтийн чуулган
Уулзалт	Судалгаа хийх	
Сонин гаргах		

Дээрх үйл ажиллагаануудаас гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээнд хяналт тавих, плакат хийх, уулзалт сургалт зохион байгуулах, танилцуулга материал бэлтгэн сонин, сэтгүүл, телевизээр сурталчлах зэрэг ажлыг цагдаагийн байгууллага нь ихэвчлэн зохион байгуулдаг.

Нөлөөллийн ажлаар дамжуулж гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх ажил нь гэмт хэргийн гаралтад нөлөөлж буй нөхцөл байдлыг сүүлийн жилүүдийн гэмт хэрэг, зөрчлийн тоон үзүүлэлтүүдийг харьцуулан, дүн шинжилгээ хийн иргэд олон нийтэд мэдээлэх, урт хугацааны туршид үе шаттай, үр дүнд хүрэхүйц нөлөөллийн арга хэмжээг зохион байгуулах хэрэгтэй байна.

Цагдаагийн байгууллага 2020 онд иргэн, аж ахуйн нэгжээс 550.254 дуудлага мэдээлэл хүлээн авч хуульд заасан журмын дагуу шалгаж шийдвэрлэсэн. Гэмт хэрэг, зөрчлийн шинжтэй 260.357 гомдол, мэдээлэл хүлээн авч шалгасан нь өмнөх оны мөн үеийнхээс 1178

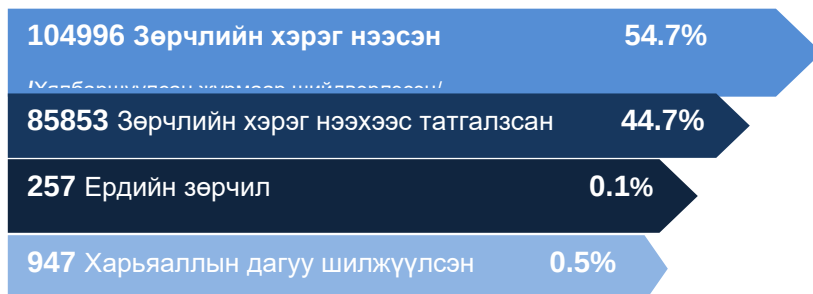
буюу 0.5 хувиар өсөж, гэмт хэргийн шинжтэй 65.187 /25.0%/, зөрчлийн шинжтэй 192.053 /73.8%/ гомдол мэдээллийг шийдвэрлэсэн байна.

Бүдүүвч №2

Гэмт хэргийн шинжтэй гомдол,
мэдээллийн шийдвэрлэлт

Зөрчлийн шинжтэй гомдол, мэдээллийн
шийдвэрлэлт

Цагдаагийн байгууллагын хэмжээнд нийт 23064, Улаанбаатар хотод 14633 /63.4%/, орон нутагт 8420 /36.5%/, бусад газар /хилийн чанадад үйлдэгдсэн/ 11 /0.1%/ гэмт хэрэг бүртгэгдсэн нь өмнөх оны мөн үетэй харьцуулахад:

- Улсын хэмжээнд нийт 8460 хэрэг буюу 26.8 хувиар;
- Нийслэлийн хэмжээнд 5628 хэрэг буюу 27.8 хувиар;
- Орон нутгийн хэмжээнд 2784 хэрэг буюу 24.8 хувиар;
- Бусад газар /хилийн чанадад/-т 48 хэрэг буюу 81.4 хувиар тус тус буурсан байна.

График №1

Сүүлийн 5 жилийн дунджаар авч үзвэл гэмт хэргийн бууралт 2.4 хувьтай байна.

2020 онд бүртгэгдсэн гэмт хэргийн өсөлт, бууралтыг нийслэлийн дүүрэг тус бүрээр нь авч үзвэл харилцан адилгүй байна. Энэ нь нутаг дэвсгэрийн хэмжээ, хүн амын тоо, эрүүгийн болон хэв журмын нөхцөл байдал, дүүргийн байршил, аж ахуйн нэгж, байгууллагын үйл ажиллагааны онцлог зэрэг олон хүчин зүйлээс шалтгаалдаг.

Зураг №1

Нийслэлд:

Цагдаагийн байгууллагаас гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх чиглэлээр сүүлийн жилүүдэд нөлөөллийн арга хэмжээнүүдийг олон нийтийн цахим сүлжээ болон бусад арга хэрэгслүүдийг ашиглан идэвхитэй явуулсан.

Тухайлбал, 2020 онд иргэдийг гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх, тэдэнд хууль тогтоомжийг сурталчлан таниулах, үүрэг, хариуцлагыг дээшлүүлэх зорилгоор ЦЕГ-аас “Нэг хором”, “Яараад яахав дээ”, “Дураараа биш ээ, дүрмээрээ”, “ОйлГОЁ-ХҮНдэлье” зэрэг олон аян, нэгдсэн арга хэмжээг амжилттай зохион байгуулсан байдаг.

Дээрхи нөлөөллийн арга хэмжээний үр дүнд зам тээврийн осол, гэмт хэрэг 11.4 хувиар буурсан эерэг үзүүлэлт гарсан байна.

Тодруулбал “Яараад яахав дээ” аяны хугацаанд хөдөлгөөний аюулгүй байдал, тээврийн хэрэгслийн ашиглалтын журмын эсрэг гэмт хэрэг өнгөрсөн оны мөн үеэс 50.8, гэмтсэн хүн 49.7, нас барсан хүн 11.7 хувиар тус тус буурч, үүнээс орон нутагт үйлдэгдсэн хэрэг 63.9, гэмтсэн хүн 59.5, нас барсан хүн 21.7 хувиар буурсан статистик тоо мэдээ байна.

2020 оны эхний 11 сарын байдлаар улсын хэмжээнд 30011 гэмт хэрэг бүртгэгдсэн нь өмнөх оны мөн үеэс 3869 хэргээр буюу 11.4 хувиар тус тус буурсан эерэг үзүүлэлтүүд гарчээ.

Түүнчлэн “Нэг хором” аян Эстони Улсын Таллин хотод зохион байгуулсан JCI байгууллагын 2019 оны дэлхийн чуулганд 200 гаруй орны шилдгийн шилдэг төсөл хөтөлбөрүүдээс шилдэг гуравт, “Яараад яахав дээ” аян “Unread Awards 2019” шалгаруулалтын “Шилдэг санаачилга” номинацид шалгарсан нь энэхүү нөлөөллийн арга хэмжээний ач холбогдол, үр дүнг олон улсад хүлээн зөвшөөрсөн явдал юм.

Гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх тухай асуудлыг нийгэм, эдийн засаг, нутаг дэвсгэр, хүн ам, зан заншил, соёл иргэншилд тулгуурлаж зохион байгуулдаг байсан бол нөлөөллийн арга хэмжээг урьдчилан сэргийлэх асуудалд илүү анхаарал хандуулан авч үзсэн нь харагдаж байна. Өөрөөр хэлбэл, нөлөөллийн аргаар гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан

сэргийлэх тухай ойлголтод тулгуурлаж, энэхүү арга хэмжээг хөгжүүлэх нь чухал ач холбогдолтой болох нь 2019, 2020 онд зохион байгуулсан нөлөөллийн арга хэмжээнүүдийн үр дүнд гэмт хэрэг, зөрчил өмнөх онуудынхаас 11.4 хувиар буурсан нь нотолж байна.

Дүгнэлт. Монгол Улсад гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх нөлөөллийн арга хэмжээг орчин үеийн хөгжил, дэвшил, нийгмийн онцлогтой уялдуулан цоо шинэ арга барилаар зохион байгуулах шаардлагатай болжээ. Сүүлийн жилүүдэд авч хэрэгжүүлсэн нөлөөллийн урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээнүүд нь зөвхөн ухуулга, сурталчилгаа хийх, телевиз, радиогоор нэвтрүүлэг хийх зэргээр л хийгдсэн байна. Мөн гэмт хэргийн нөхцөл байдал ихээхэн хувьсал, өөрчлөлт гарч байгаа нь урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээг тогтолцоогоор нь шинэчлэх, практикт хэрэгжүүлэх, хангах арга замыг боловсронгуй болгох шаардлагатайг харуулж байна.

Гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх цагдаагийн байгууллагын удирдлага, зохион байгуулалтыг нь хууль эрх зүйн оновчтой тогтолцоо, төрийн бодлогын бодит дэмжлэгээр дамжин сайжруулах, өргөн хүрээний нэгдсэн бодлого боловсруулах, улмаар түүнд нийцсэн нөлөөллийн арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэх зайлшгүй хэрэгцээ, шаардлага байна.

Санал. Дээрхи дүгнэлтийг үндэслэн дараах саналыг дэвшүүлж байна. Үүнд:

1. Нөлөөллийн аргаар гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх ажлын гарын авлага боловсруулах.
2. Нөлөөллийн ажил, арга хэмжээг улсын хэмжээнд нутгийн өөрөө удирдах байгууллага, Засаг дарга нартай хамтран зохион байгуулж, хэрэгжүүлэх;
3. Цагдаагийн байгууллагын гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх ажил хариуцсан алба хаагч нарт орчин үеийн шинэ арга хэлбэр, дэвшилтэт техник, технологи ололт, амжилт, удирдлагын менежмент, нөлөөллийн шинэ санааг гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх ажилд хэрхэн ашиглах талаар сургалт семинар зохион байгуулах;